

niet volledig opging in de problemen van het dagelijks bestaan (daarbij mag, wat de mannen betreft, het gevaar om als razzia-slachtoffer in Duitse handen te vallen, geen moment worden vergeten), met diepe bezorgdheid werd gadeslagen. In een maatschappij welke na vier-en-een-half jaar bezetting, al het ingrijpen van de bezetter ten spijt, in wezen nog een ordelijk karakter had gedragen, gingen zich chaotiseringsverschijnselen aftekenen en ontwikkelde zich een verwoede worsteling om het hoofd boven water te houden, waarvan de zwakken in de samenleving het slachtoffer dreigden te worden – een worsteling die door velen, met name door diegenen die werkzaam waren in de sector van het onderwijs, vooral ook werd gezien als een gevaar voor de opgroeiende generatie.

Hoe, ondanks de Duitse dwang en de Duitse vorderingen en ondanks de koude en de hongersnood, dat onderwijs gaande te houden?

In Amsterdam konden alle leslokalen van begin november af nog ietwat verwarmd worden maar de voorraden brandstof raakten spoedig op. In veel scholen werd ingebroken: de schoolbanken en -borden konden droog kachelhout opleveren. Om die inbraken tegen te gaan gingen onderwijzers als bewakers fungeren. 'De bewakers', aldus het onderwijsverslag van de gemeente Amsterdam,

'mochten een kachel aanhouden¹ en velen maakten van de gelegenheid gebruik, daarop hun potje te koken, ja zelfs dat van de bureu. Weliswaar slonk daardoor de brandstoffenvoorraad in tal van scholen snel, maar de banken en schoolborden bleven behouden en dat was al veel gewonnen.'²

De kerstvakantie werd in Amsterdam verlengd, nadien hield men, zolang het vroom en ook nog enige tijd langer, de scholen gesloten – pas tegen medio februari werd het onderwijs hervat, althans in de scholen waar men nog voldoende brandstof had om tenminste enkele lokalen te verwarmen (de helft of meer van de lessen verviel dan); voor scholen die in het geheel geen brandstof bezaten, werd bepaald dat de leerlingen per week tweemaal twee uur op school moesten komen, 'de voornaamste bezigheden waren', aldus het Amsterdamse onderwijsverslag, 'bespreken van de huiswerktaken, lichamelijke oefeningen, wandelen, handenarbeid, zingen en vertellen.'³ Niet lang duurde het of die regeling gold op alle scholen want die welke nog brandstof bezaten, moesten hun voorraad

¹ Veel scholen voor lager onderwijs hadden toen nog in elk lokaal een aparte kolenkachel. ² (Gemeente Amsterdam) *Jaarverslag van Amsterdam 1945-II (Onderwijs)* (1947), p. I. ³ A.v., p. 2.